

Denna artikel är en direkt avskrift av tidningen Barometerns artikel från 5 april 1939 som återges med tidningens tillåtelse. Tidningens originalbilder har inte gått att reproducera med acceptabel kvalitet och har därför ersatts med arkivbilder och nytagna bilder.

I SYDLIG RIKTNING ungefär 2 km. från Oskars hjärta - Alsjöholm ligger byn Käxgöl. På båda sidor om den s.k. Vänsjövägen breder den ut sina skogrika domäner, där man ser både björk, ek och al bland den dominerande mängden av granar och furor.

Vi komma till Käxgöl en kylig marsvinterdag. Solen skiner, men den bitande nordanvinden sveper genom märg och ben.

Foto: Oskars Hembygd förening 2010

När vi svänga in på byns egen väg för att hamna mitt i bycentrum, har vårt synsinne redan observerat några staplar prima björkved, den grannaste ved, vi sett på länge. Längre fram på endast några tiotal meters avstånd från varandra ligger tre av Käxgöls fyra lantgårdar, och dessa tre ägas av lantbrukarna Carl Johansson, Knut Johansson och Richard Petersson.

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

Det är ganska kuriöst att observera att varje bondes mangårdsbyggnad har sin egen färg Carl Johansson har sålunda föredragit den gröna, Knut Johansson den röda och Richard Petersson den vita färgen. Käxgöls fjärde lantgård är ett utflyttat hemman, som ligger på andra sidan om landsvägen och ett bra stycke därifrån. Gårdens ägare heter Artur Nykvist.

Foto: Oskars Hembygdforening 2010

VAD CARL JOHANSSON INTE VET om Käxgöl, har någon sagt, det är inte värt att veta. Vilket var då naturligare än att vårt förstagårdsbesök kom att

Foto: Oskars Hembygdforening 2010

gälla just honom. Vi fingo syn på honom just som han var i färd med att på

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

arbetets vägnar köra bort med häst och vagn. Vi hojta an honom, och då han förstår vårt ärende, vänder han om hemåt igen, ber oss stiga in och vänta, medan han selar av hästen. Framför en sprakande brasa sitta vi sedan och småprata om Käxgöl förr och nu.

Den gård, Carl Johansson äger köpte han år 1898 av sin fader, Johan Nilsson, vilken i sin tur förvärvat den av sin fader. Den nuvarande mangårdsbyggnaden uppfördes år 1888 och ladugården 1892. Den förra ladugården brann totalt ned vid en eldsvåda året dessförinnan. Carl Johansson berättar, hur han som liten skolpilt ibland fick stiga upp redan kl. 2 på morgonen för att hjälpa till vid tröskningen där hemma. Arbetet för hans del pågick till kl. 7. Då var det att stoppa i sig litet mat sam traska den precis inte så korta vägen till skolan, där undervisningen började kl. halv 9. Vid 12 års ålder gjorde han sin första Kalmarresa.

Det var sed bland bönderna på den tiden att varje vecka göra ett par resor till Kalmar för att där avyttra jordbruksprodukter. Naturligtvis använde man sig av hästskjuts, och färden startades därför redan vid 7-8-tiden på kvällen för att man skulle hinna fram i tid till nästa morgons torghandel i Kalmar stad. Vägarna voro bra på den tiden, konstaterar Carl Johansson det fanns inga bilar med tunga lass som förstörde dem.

Foto: Oskars Hembygd förening 2010

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

En stadsresa minns vår sagesman särskilt. Den ägde rum den 10 mars 1888, då temperaturen på kvällen visade 29 minusgrader och på morgonen kl. 8 i Kalmar hela - 34 grader. På grund av den bistra kylan hade strumporna frusit fast på den unge körsvennens fötter, och han måste därför på återresan till Käxgöl gå hela vägen utmed vagnen för att inte förfrysa.

På 1860-talet byggdes en kvarn på gränsen mellan Käxgöl och Grötsjö i Karlslunda. Kvarnen stod i ungefär 50 år och användes av bönderna i Käxgöl. Det var en på den tiden helt vanlig kvarn med ett hjul, som drevs av vattenkraft. Men man begagnade den inte bara för att mala säd utan också till att såga sticks med. Det torde precis inte höra till vanligheterna att använda en kvarn till sågning. Men den tidens resurser voro inte stora, och bonden, som många gånger var en påhittig karl, hjälpte sig fram så gott han kunde.

Käxgöls by hör inte till Oskars största. Arealen utgör mellan 600 á 700 tunnland, och folkmängden upptar inte mer än ett 40-tal bybor. För bara några tiotal år sedan, eller kanske det var ett halvsekel, beboddes Käxgöl av c:a 140 personer. Folkminskningen är alltså markant och torde delvis bero på ungdomens utflyttning från byn. I Käxgöls skogsmarker ligga ett flertal före detta torp öde och övergivna av nuvarande eller förutvarande generationer, som sökt sig till centralare platser.

Foto: Oskars Hembygd förenig 2010

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

De fyra gårdarna i Käxgöl ha vardera en ytvidd av 130-160 tunnland och bestå till största delen av skogar och skogsmarker. Före laga skiftets tid lågo gårdarna i en klunga på en numera Carl Johansson tillhörig åker mitt i bycentrum. Varje gård utgjorde då ett åttondelshemman, men genom avstyckningar till mindre lägenheter, av vilka Käxgöl ännu har några stycken, som äro bebodda, ha gårdarna knappats ihop till 7/64 mtl eller så. Anno 1841 var laga skiftet klart i Käxgöl. Det finns inte många papper kvar från denna händelse, men de som finnas, förvaras hos Carl Johansson och ge i alla fall fördelningsresultatet av skiftet.

Detta blev, att Jonas Gummesson, som ägde 1/8 mtl - numera Artur Nykvists gård med utflyttningsskyldighet fick ägorna under litt. A., att Magnus Carlsson, som ägde 1/8 mtl - numera Richard Peterssons gård - med kvarboenderätt fick ägorna under litt. B., att Johannes Carlsson som ägde 1/8 mtl - numera Carl Johanssons gård - med kvarboenderätt fick ägorna under litt. C., samt att Petter Andersson, som ägde 1/8 mtl - numera Knut Johanssons gård - med skyldighet att flytta mangårdsbyggnaden fick sina ägor under litt. D.

På Richard Peterssons gård träffa vi Per E. Johansson, en trygg odalman, som i år sålt denna gård till svärsonen, nyssnämnde Richard Petersson. Gården har varit i släktens ägo alltsedan början av 1800-talet och kanske ännu längre tillbaka. säger Per Johansson, som själv övertog den år 1905.

Foto: Oskars Hembygdförening 2010

På tal om huru bynamnet Käxgöl kunnat uppstå. säger han sig ha hört, att det långt före båtsmännens tid skulle ha funnits en soldat bosatt i Käxgöl. Soldatens namn lär ha varit Käck och han hade sin lilla stuga vid en göl intill vägen. Av soldatens namn och gölen blev sedan bynamnet Käxgöl till. Huruvida det ligger någon sanning i detta förmodande eller det bara är ett påhitt av en spjuver, därom kunde Per Johansson ej yttra sig.

Vi ha gjort en blixervisit i en av Käxgöls utkanter, Krusamålen. Dit kommer man på dåliga, slingrande vägar på vars båda sidor fur- och granskogen står tät som sädesstråna på ett åkerfält i sommartid. Det verkar på något sätt beklämmande och dystert här ute i dessa ödemarker, men olustkänslan försvinner, då man nått fram till själva Krusamålen, som ligger synnerligen idylliskt i en skogsglänta. I ett litet hus härute bor Per Karlsson, som med sina 82 år på nacken är byns nestor. Han har många egna upplevelser från sina arbetsår i Stockholm att tala om men just inte mycket om Käxgöl. Framför oss sitter huskatten och ser med begrundande ögon på inkräktaren.

Foto: Oskars Hembygd fören, Lång-Pelles stuga i Krusamålen

Tya duktiga hantverkare kan Käxgöl skryta med att ha. De äro smedmästaren Emil Blomkvist och vagnmakaren Per Johansson, båda boende blott någon km. från Alsjöholm. Blomkvist har utövat smedyrket i Käxgöl i 32 år, men tycker inte att det är mycket att ha nu för tiden, när man i handelsbodarna kan köpa nästan allt som smeden förr hade monopol på. Nu blir det mest småreparationer, och de ge ingen stor timpenning, menar smedmästaren. Men så länge det finns hästar att sko, så blir det väl alltid något mena vi. En kund är inne i smedjan och vill ha några skruvar gjorda.

Blomkvist drar bälgen, lågorna pusta fram av draget, ett järnstycke sträcket in i eldhärden och bli på några minuter alldeles rödglödgat. Nu tar smeden med en tång den uppvärmda biten från fyren, får tag i ett slags slägghammare, lägger smidesjärnet på städet och slår sedan med van och

säker hand på föremålet så att det får lagom tjocklek. Sedan formas det i en särskild skruvform och slås av till passande längd. Men ännu återstår några småarbeten, som filning innan skruven är färdig att tagas i bruk.

Foto: Solveig Lorentzon, Smeden Emil Blomkvist med släggan över axeln

Emil Blomkvist är emellertid inte bara smed utan också plåtslagare och sist men inte minst en sällsynt skicklig urmakare. Eller vad sägs om en lantsmed, som kan förfärdiga s.k. kalenderur, vilka inte bara visa tiden utan också år, månad, dag samt de olika månfaserna. Fyra å fem dylika ur har Blomkvist gjort, men tyvärr hade han inget själv att visa oss för att stilla vår nyfikenhet. I sin smedja har förresten Blomkvist en hemmagjord klocka av större format. Urtavlan, som är av trä mäter 1 m i diameter. Visare och siffror äro tillverkade av papp och klockans "inälvor" sammansatta av gamla urverk. Enligt vad vi hade tillfälle iakttaga gick klockan synnerligen exakt.

PER JOHANSSON I GRÖNDAL - inom parentes sagt en broder till Carl Johansson - är också en hantverkare, som byfolket inte behöver skämmas för. Han började sitt vagnmakeri år 1911 och drev detta som huvudsyssla under de första åren. På senare tid då vagnmakarens yrke inte visat sig så lönande, har han i allt större utsträckning ägnat sig åt möbel- och

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

byggnadssnickerier. Per Johansson kan förresten snickra ihop litet av varje, om det så skulle behövas. När man skall förfärdiga en vagn, säger Per Johansson, använder man sig av träslagen björk eller ek. Först göres själva naven, som svarvas och i naven placeras sedan de tillverkade hjulekrarna. Omkring dessa sättes så en hjulring av björk, en ring, som givetvis kan göras i olika storlekar. Den sista länken, innan hjulet – vagnens kanske viktigaste del är klart, är förstås skenan, och den ordnar smeden. När samtliga hjul äro klara, återstå för vagnmakaren att snickra till bakar, skaklar, styrstång och vad nu de olika delarna heta, innan allt är färdigt för hopsättning.

Foto: Oskars Hembygdförening 2010. Per Johanssons snickeri inrymt i husets vänstra del.

Från sin barndom minns Per Johansson ett par kuriösa händelser. För c:a 50 år sedan berättar han, fanns det en hästläkare i Björnasjö vid namn August Olsson. Denne köpte vid ett tillfälle en häst av en bonde i Svångemåla – Svångemåla ligger intill Käxgöl. Det märkliga med denna häst var att den brutit nacken av sig men ändå levde. Per Johansson glömmer aldrig den märkvärdiga syn, som mötte honom, då han fick se August Olsson komma ledande det arma djuret, vars huvud nästan släpade mot marken. Denne Olsson plåstrade emellertid om djuret på bästa sätt, så att det återfick det för en häst normala utseendet. Till historien hör, att den nyssnämnde svångemålabonden därefter köpte tillbaka hästen.

På tal om hästar, säger Per Johansson vidare, så hände det för en hel del år sedan, att en mÄrr vid ett tillfälle simmade ut i den s.k. Svångemålasjön. Ute

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

i sjön fanns en stor sten, mot vilken märren, styrde kosan, Då den nått stenen klev den helt lugnt upp på den för allt pusta ut ett slag, innan den på nytt simmade samma väg tillbaka. Alltsedan den dagen kallas stenen också för Märrestenen.

EN BYSKILDRING FRÅN KEXGÖL vore långt ifrån fullständig om vi inte nämnde något om Svångemålasjön som trots sitt namn till största delen ligger inom Käxgöl. Denna sjö är emellertid torrlagd och sänkningen fullbordades redan år 1886, påstås det. För att få klarhet i gränserna mellan Svångemåla och Käxgöl vad det gällde denna torrlagda sjö, gjorde Carl Johansson m. fl. år 1920 ansökan om laga skifte av den. Vid första sammanträdet närvaro Carl Johansson, Janne Gustafsson, Per E. Johansson samt Emil Larsson vardera för 1/8. mtl Käxgöl, samt Per A. Johansson för 1/4 mtl Svångemåla. Som godemän deltog Viktor Andersson i Runtorp samt P. A. Andersson i Påryd. Vid sammanträdet framgick av företedda kartor och handlingar samt lämnade upplysningar, att såväl Svångemåla, vilket vore att betrakta som ett enstaka hemman och antagligen aldrig

Foto: Oskars Hembygd förening 2010. Svångemåla gård.

kartlagts, som Käxgöl gränsade intill torrlagda Svångemålasjön, och att det inte fanns mellan dessa skifteslag någon fastställd rågång i nämnda sjö. Vid sammanträdet komma sakägarna överens om att den s. k. Svångemåla utfartsväg skulle för all framtid vara gränsskilnad mellan Svångemåla och

KÄXGÖL BYN MED FYRA GÅRDAR

Käxgöl till den punkt, varest samma väg skäres av kanalen genom Svångemålasjön, och att likaledes för all framtid nämnda kanal från bron och till den punkt på andra sidan sjön, där kanalen träffar rågången mellan Käxgöl och Svångemåla, skulle utgöra gränsskillnad mellan nämnda hemman.

Vid nästa sammanträde, som av vissa orsaker inte kom till stånd förrän 1921, upplystes bl. a. att Knut Johansson nu vore ägare till Janne Gustafssons hemmansdel samt att Emil Larsson avlidit, varför sterbhusets förmyndare, J. Holmström i Skärvet, nu förde talan. Man kom vid detta möte att bli enig om att, skiftesförrättningen blott skulle omfatta Käxgöls andel, som var 2/3, i Svångemålasjön. Det laga skiftet verkställdes också samma år av distriktsmätare J. Gezelius.

DET AR EN SANNING, som måste tas med en viss reservation, att Svångemålasjön är torrlagd. Officiellt är den väl så, sommartid lär man icke kunna finna något vatten där, men vid den här årsens tid, när det är vått här och var ute i markerna, bl. a. i hagen nedanför Carl Johanssons, då breder Svångemålasjön ut sig så präktig, att man mycket väl kan ana sig till den

Foto: Oskars Hembygd förening 2010. Svångemålasjön.

lockelse, den en gång utövade på den simmande märren. Med kameran i hand och med Carl Johansson som säker och rapp ciceron vandra vi i kuperad och stenbunden terräng ner till sjön, som breder ut sig bortåt Svångemålabyn - som om i inte hörde fel består av en enda gård. Sjön ligger

blank som en spegel, men den vy i riktning mot Märerstenen, som föranlett promenaden, är svår att komma åt på grund av den rikliga vegetationen. Det finns emellertid stenar att hoppa på, o. ett träd växte behändigt nog att underlätta ett skutt till stenen längst ut. Att det sedan är svårt att ta sig tillbaka, ja, det är en annan historia.

Den här promenaden till Svångemålasjön företogs när april var som färskast, och den marsnare, som inledningsvis omnämndes, hade givit vika för en något ljummigare väderlek. En trast prasslade mellan nedfallna grenar och en gröngöling förebådade våta ovanifrån. Gräset krasade torrt under fötterna och varje steg blev en varning för vårdslöst handskande med elden. Nå, så eldfängt är det väl inte i skogen än, men finns torkat gräs i större mängd, så vill det till att vara försiktig. Vi kryssade oss fram mellan gråstenarna och tittade in på en åker. Jordkocklarna visade en för årstiden vanlig benägenhet att gråna i solskenet - också de mellan gråstenarna för resten. Ett stycke typisk åker fastnade på filmen och vittnar om harvens begränsade rörelsefrihet, när den om några dagar spännes efter pållarna i Käxgöl. För den händelse man inte hunnit dit när detta läses.

Barred.

Färgbilderna i denna utgåva har tagits under våren 2010.

Detta dokument finns på Oskars hembygdsförenings hemsida www.hembygd.se/oskars under rubriken Oskarsboken.

*Stöd hembygdsföreningens
dokumentationsarbete genom att
sätta in ett bidrag på vårt
bankgiro:
285-7498.*

Oskars Hembygdsförening